
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

УДК 378.147

Фатєєва В. Г., Шарапова В. В.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

В статті розглянуто проблеми розвитку комунікативної компетенції іноземних студентів у ВНЗ, проаналізовано особливості спілкування та специфіка мовного та ділового етикету, визначено складові продуктивної комунікативної компетенції іноземних студентів в полінаціональному навчально-виховному середовищі.

Ключові слова: іноземні студенти, комунікативний підхід у викладанні іноземних мов, компетенція спілкування.

Інтеграція та глобалізація інформаційних і культурних процесів зумовлюють потреби модернізації освітньої системи України за всіма напрямками, що вимагає розроблення концептуальних засад у кожному з них. Навчання іноземних студентів є одним з таких напрямів, важливим чинником становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору.

За даними Головного управління статистики України відмічається постійне зростання кількості іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Слід зазначити, що з кожним роком географія країн, з яких приїжджають іноземні студенти, постійно розширюється. На сьогоднішній день в українських вищих навчальних закладах навчається близько 48 тис. іноземних громадян зі 134 країн світу. Більшість іноземних студентів вивчає в Україні або медицину, або інженерно-технічні спеціальності. За останні роки зростає попит на економічні та юридичні спеціальності. Отже, впевнено можна констатувати, що найбільше число іноземних студентів обирає нефілологічні вищі навчальні заклади України [3].

Проблемі формування комунікативної компетенції в нефілологічних вищих навчальних закладах приділяється недостатньо уваги, оскільки основний акцент робиться на професійно-орієнтовані дисципліни. З іншого боку, саме вміння вести бесіду, дискусію, вільне спілкування як з викладачами, так і зі студентами з різних країн світу є підґрунтям для здобуття якісної освіти, запорукою соціалізації іноземних студентів в новому соціумі та чужій державі.

Над дослідженням питання комунікативної компетенції працює низка вітчизняних та закордонних дослідників, таких як В.Г. Костомарова, Є.М. Верещагіна, В.В. Сафонова, П.В. Сисоєв, В.П. Фурманова, П.О. Бех, Л.В. Біркун, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич та інші.

Як визнають науковці, "відповідність мовної ситуації та мовної компетенції стратегічним цілям національного та державного розвитку забезпечується державною мовною політикою. Досягнення повної такої відповідності в Україні залишається справою майбутнього, проте практична діяльність з концептуального осмислення цього майбутнього та з його наближення мала б розпочатись вже сьогодні". У купі загальнодержавних завдань розробка методологічних і науково-методичних засад мовної підготовки іноземців є актуальною науковою проблемою[4].

Метою даної статті є висвітлення особливостей розвитку мовної підготовки іноземців, що є невід'ємним складником державної Концепції мовної освіти та ґрунтується на основних положеннях Конституції України, законах України "Про освіту", Державній національній програмі "Освіта: Україна XXI століття", Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти. Відповідно до мети були поставлені завдання: 1) визначити роль комунікативної компетенції в процесі соціалізації іноземних студентів, 2) проаналізувати складові комунікативної компетенції іноземних студентів у полікультурному навчально-виховному середовищі ВНЗ.

Вдосконалення, пристосування та розробка нових методик навчання для іноземних громадян, адаптація української системи освіти до європейських стандартів не є достатніми реформами вітчизняної освітньої системи задля здобуття конкурентоспроможної вищої освіти іноземними громадянами.

Іноземним студентам, як носіям іншої мови, культури, релігії, менталітету, необхідно бути готовими та спроможними виконувати продуктивну взаємодію в полікультурному навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу як зі студентами-представниками інших національностей, так і з викладачами, з метою отримання якісної вищої освіти та організації повноцінного процесу становлення особистості майбутнього фахівця. Тобто вдосконалювати, розвивати та повною мірою реалізовувати потенціал комунікативної компетенції особистості.

Особливість сучасного стану у викладанні іноземцям мови навчання (української/російської залежно від соціокультурного оточення та вибору студента) полягає у докорінній зміні методичної і навіть методологічної парадигми мовної освіти. Загальну мету освіти науковці формулюють як формування людини моральної, а вивчення мови є засобом отримання професійної освіти і розвитку особистості, що може вести діалог культур. Українська/російська мова для іноземців є не тільки навчальним предметом, а й освітньою дисципліною, засобом всебічного розвитку упродовж життя та провідником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей. Для іноземців, що навчаються в українських ВНЗ іноземними мовами, українська/російська мова є мовою соціокультурного оточення й обов'язково викладається з метою формування вмінь міжкультурної комунікації [5].

Мовна підготовка іноземців розглядається як єдність трьох складників: мовної (мета – комунікативна компетентність), загально-наукової (мета – загальнонаукова / професійна компетентність), адаптаційної (мета – адаптованість до реалій і завдань життєдіяльності в іншомовному середовищі). Головними чинниками організації мовної підготовки є освітній стандарт, система навчальних програм і система засобів навчання.

Суть поняття комунікативної компетенції полягає в спроможності особистості встановлювати, підтримувати, розвивати та зберігати позитивний настрій в процесі міжкультурного спілкування. І.А.Зимня дає таке визначення комунікативній компетенції: "компетенція спілкування – це спроможність адекватної взаємодії в будь-якій ситуації шляхом пошуку вербальних та

невербальних засобів і способів формування та формулювання думки при її проходженні та сприйнятті рідною та нерідною мовами". З тлумачення поняття очевидно, що комунікативна компетенція є збірним, інтегративним [1].

Крос-культурне спілкування іноземних студентів в процесі навчання у вищому навчальному закладі обумовлене культурно-ситуативними нормами, залежить від мовних традицій, звичаїв, тобто від мовного та ділового етикету, який притаманний в його рідній країні. Таким чином, ми вважаємо, що ефективне крос-культурне спілкування між іноземними студентами та викладачами у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу можливе за умови формування у іноземних студентів високого рівня комунікативної компетенції на основі пізнання та ознайомлення з культурно-мовним етикетом іноземних студентів.

В сучасній практиці формування академічних груп у вищих навчальних закладах України майже не враховується національна приналежність іноземних студентів. Тому багатонаціональний склад академічних груп для українських вищих навчальних закладів досить розповсюджене явище. Навчання в групі, в першу чергу, передбачає певний рівень комунікації студентів один з одним, виконання завдань групами, доведення своєї точки зору, ведення дискусій. Будь-яка навчально-виховна діяльність має відбуватися в дружній, комфортній атмосфері, що дуже важко досягти в групах, де присутні представники ворожнечо настроєних національностей на ментальному, релігійному, культурному рівні. Інколи вирішення таких проблем можливе лише шляхом розформування груп [1].

Для викладача вищого навчального закладу важливо знати та враховувати вищенаведені особливості мовно-ділового етикету спілкування іноземних студентів в процесі викладання дисциплін гуманітарного блоку, особливо в тих випадках, коли студенту необхідно висловити власну точку зору, або мова йде про культурно-релігійні, національні питання. Очевидно, процес комунікації відбувається в таких групах, але мета комунікації – взаєморозуміння – можливо досягнути лише при виборі коректної мовної тактики ведення дискусії. Порозуміння та толерантність в процесі навчання в полінаціональній групі

можливі лише за умови адекватного та обізнаного ставлення до кожного студента. Відповідно, необхідно визначити основні правила мовної поведінки студентів у полінаціональній групі, узгодження індивідуальних позицій та поглядів на тему дискусії, визначення цілей спільної діяльності під час навчання (направленості, задач, контексту, регламенту спілкування).

Державна/регіональна мова для іноземних студентів українських ВНЗ є не тільки навчальним предметом, а й освітньою дисципліною, засобом всебічного розвитку упродовж життя, провідником майбутніх фахівців у їх становленні як професійних особистостей, що можуть брати участь у діалозі культур. Для іноземців, що навчаються у ВНЗ іноземними мовами, українська (російська або інша регіональна мова) є мовою соціокультурного оточення і обов'язково викладається з метою формування вмінь міжкультурної комунікації. Таким чином, розвиток мовної підготовки стає базовим складником удосконалення навчання іноземців [2].

Мета мовної підготовки іноземних громадян полягає у формуванні комунікативної компетентності, забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: науковій (для отримання конкурентоспроможної підготовки за обраним фахом), суспільно-політичній і соціально-культурній (для належної адаптації та повноцінного орієнтування в новому соціально-культурному середовищі, особистісного культурного зростання), побутовій (для задоволення потреб повсякденного життя), а також для виховання гармонійної особистості, що здатна до міжкультурного діалогу.

Реалізація мети передбачає рішення таких завдань:

- вивчення комунікативних потреб різних категорій іноземців відповідно до різних моделей мовного навчання та мовної ситуації, що склалася в Україні;
- засвоєння іноземцями мовних і мовленнєвих знань, формування вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови в процесі спілкування;
- формування в іноземців умінь і навичок самостійної навчальної діяльності, вмінь навчатися вчитися, вдосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості;

- становлення гуманістичного світогляду, формування умінь міжкультурного спілкування, виховання толерантного ставлення до представників інших культур та релігійних переконань;
- формування вмінь критичного осмислення соціальних проблем, усвідомлення життєвих цінностей [1, 5].

Результатом оволодіння іноземцями державною або регіональною мовою навчання та/або соціокультурного спілкування повинна стати особистісна багатомовність, у складі якої вивчена мова відіграватиме роль рівноправного засобу особистісного професійного і культурного розвитку.

Отже, формування комунікативної компетенції іноземних студентів на початковому етапі навчання у вищому навчальному закладі є основою успішного, ефективного, плідного навчання, а також запорукою формування дружньої та толерантної атмосфери під час навчально-виховного процесу. Формування комунікативної компетенції іноземних студентів особливе значення має на початковому етапі навчання, адже, по-перше, є фундаментом в подальшому навчанні та, по-друге, сприяє якнайшвидшій соціалізації молодій особистості в новому полінаціональному соціумі в нових умовах життєдіяльності. На нашу думку, саме дисципліни гуманітарного блоку направлені на формування комунікативної компетенції. Сформована комунікативна компетенція та навички спілкування в навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу та за його межами є запорукою досягнення високих результатів на подальших етапах навчання при вивченні теоретично-практичного та спеціалізованого блоку дисциплін. Соціалізація іноземних студентів, їх інтеграція не тільки в освітньо-виховний простір, але й соціум міста та країни, де навчаються іноземні студенти, формують мобільну, адекватну, сучасну особистість майбутнього фахівця.

Література

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А.Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С.34-42.

2. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III – IV рівнів акредитації / Уклад.: Л. І. Дзюбенко, В. В. Дубічинський, С. А. Чезганов [та ін.] / За ред. О. Н. Тростинської, Н. І. Ушакової. – К.: НТУУ"КПІ", 2009. – Ч.3. – 52с.

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Програма курсу "Практична російська мова" для іноземних студентів факультету іноземних мов. // Укладачі: Л.Б. Бей, Л.Е. Ільїна, Г.П. Чуйкова / За ред. Н.І. Ушакової. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 102 с.

3. Ушакова Н.И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы / Н.И.Ушакова. – Х. : ХНУ имени В.Н.Каразина, 2009. – 263 с.

Fateeva V. G., Sharapova V. V. The communicative competence development of foreign students in Higher Educational Establishments

The development of communicative competence, features of communication and particular qualities of speech and business etiquette of foreign students have been analyzed. The components depending on their national origin have been described.

Key words: foreign students, communicative approach to language teaching, competence of communication.